

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають передусім у з'ясуванні основних форм і методів упровадження дієвого громадського контролю за діяльністю політичних суб'єктів і забезпечення політичної і правової відповідальності за їх антисуспільні та протизаконні дії й рішення.

Список використаних джерел

1. **Конвенция** Организации Объединенных Наций против коррупции // United Nations Office on Drugs and Crime. – Режим доступа : www.unodc.org/pdf/corruption/publications_unodc_convention-r.pdf.

2. **Мельник М. І.** Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юрид. думка, 2004. – 400 с.

3. **Противодействие** коррупции организациями гражданского общества: из опыта реализации программы «Партнерство в противодействии коррупции» // Проект «Сприяння активній участі громадян у протидії корупції в Україні «Гідна Україна». – Режим доступу : www.pace.org.ua/images/cd/5-2_rus_ngo_workbook-1.pdf.

4. **Форми** взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства у протидії поширенню корупції в Україні : аналіт. зап. – Режим доступу : www.niss.gov.ua/Monitor/juni08/06.htm.

Надійшла до редколегії 02.04.13

УДК 35. 088.6: 378.1

Вадим ЛУНЯЧЕК

Національна академія державного управління

при Президентові України

Харківський регіональний інститут державного управління

ПИТАННЯ МЕТОДИКИ І ДИДАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ У ВІЩІЙ ШКОЛІ ДЛЯ АСПІРАНТІВ ГАЛУЗІ НАУКИ «ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»

Розглядаються питання підготовки аспірантів у системі Національної академії державного управління при Президентові України до викладання у вищій школі. Пропонується орієнтовний навчальний план дисципліни «Методика викладання у вищій школі», надаються методичні рекомендації щодо його реалізації.

Ключові слова: аспірантура, вища школа, державне управління, методика викладання, оцінювання, педагогічна технологія.

Вадим Лунячек. Вопросы методики и дидактики преподавания в высшей школе для аспирантов сферы науки «Государственное управление»

Рассматриваются вопросы подготовки аспирантов в системе Национальной академии государственного управления при Президенте Украины к преподаванию в высшей школе. Предлагается ориентировочный учебный план дисциплины

© Лунячек В. Е., 2013

«Методика преподавания в высшей школе», даются методические рекомендации по его реализации.

Ключевые слова: аспирантура, высшая школа, государственное управление, методика преподавания, оценивание, педагогическая технология.

Vadym Lunyachek. Issues of methodology and didactics of teaching in higher education for postgraduates of science «Public administration»

The work tackles issues related to training postgraduates in the system of National Academy of Public Administration under the Office of the President of Ukraine for teaching in higher school. The work also presents an approximate syllabus for the subject «Methods of Teaching in Higher School», provides methodological guidance as to implementation thereof.

Key word: postgraduate course, higher school, public administration, methods of teaching, assessment, pedagogical technology.

Підготовка наукових кадрів в умовах аспірантури передбачає формування в них певних компетентностей. Однією з таких компетентностей є спроможність викладати у вищих навчальних закладах. Зважаючи на те що переважна більшість аспірантів, які навчаються в системі Національної академії державного управління при Президентові України, не має вищої педагогічної освіти, існує необхідність у запровадженні спеціальної навчальної дисципліни. Такою дисципліною на сучасному етапі розвитку аспірантури є «Методика викладання у вищій школі».

Теоретичні основи навчальної діяльності у вищій школі ґрунтуються відображені Т. Агаповою, Л. Артемовою, Я. Болюбашем, М. Булановою-Топорковою, О. Вишневським, С. Золотухіною, О. Іоновою, В. Кухаренком, В. Луценко, Л. Мараховським, В. Михайловським, В. Нікіфоровим, Е. Петровим, І. Підласим, В. Ортинським, В. Приходько, Л. Радванською, Н. Шароновою, Н. Фоменко, С. Шевченко, О. Ясєвим та ін.

Серед сучасних українських науковців особливо слід виділити праці А. Алексюка, Т. Борової, І. Гавриш, С. Гончаренка, В. Євдокимова, Л. Журавської, В. Лозової, П. Олійника, Л. Поважної, Г. Полякової, В. Сидоренка, Г. Троцко, В. Федорченко, М. Фіцули, Г. Цехмістрової та ін.

Однак слід констатувати, що абсолютна більшість наукових праць сьогодні присвячена питанням методики викладання в середній школі, які частково використовуються і методистами вищої школи. Це, перш за все, роботи Ю. Бабанського, В. Давидова, В. Загвізінського, Л. Занкова, Ч. Куписевича, М. Сказкіна, В. Сластьоніна, А. Хуторського та ін.

На думку багатьох дослідників, аспіранти, студенти магістратури непедагогічних спеціальностей повинні володіти не тільки високим рівнем теоретичної та практичної підготовки, знаннями, вміннями, навичками творчої діяльності в певній галузі, а й уміти навчати інших розробляти методологічні та методичні основи управління освітнім процесом у системі післядипломної освіти кадрів у сфері народного господарства. Автори наголошують на необхідності розвитку педагогічної компетентності у студентів, аспірантів непедагогічних

вищих навчальних закладів за рахунок уведення таких педагогічних дисциплін, як «Педагогіка», «Педагогіка вищої школи», «Педагогіка та психологія вищої школи», «Методика викладання у вищій школі» [5].

С. Гончаренко пише, для того щоб розвинути педагогічну майстерність кожного викладача вищої школи, зробити його працю творчою, потрібно озброїти його педагогічною методологією і методикою навчання, оскільки лише методологічне і теоретичне розв'язання проблем є загальним, таким, що розкриває принципові засади багатогранної педагогічної діяльності, підказує правильні шляхи і способи розв'язання часткових завдань, які постають перед викладачем у конкретних умовах навчання [3]. Водночас слід зауважити, що сьогодні досить мало технологічно забезпечених робіт, присвячених проблемам викладання у вищій школі.

Метою статті є висвітлення проблем щодо формування викладацької компетентності в аспірантів системи Національної академії державного управління при Президентові України, надання науково-методичних рекомендацій для поліпшення цього процесу.

Затвердження навчального плану підготовки аспірантів на 2012 – 2015 навчальні роки (галузь науки «Державне управління») стимулювало розробку відповідного науково-методичного і навчального забезпечення цього процесу. Запропонований типовий навчальний план для дисципліни «Методика викладання у вищій школі» передбачає 30 годин (лекції – 8 годин, практичні заняття – 12 годин, самостійна робота – 10 годин) (табл. 1).

У процесі укладання змісту навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі» було розроблено також компетенції, що повинні бути сформовані в аспірантів у процесі її вивчення, а саме здатність:

- 1) спрямовувати навчальний процес у ВНЗ відповідно до світових тенденцій розвитку вищої освіти;
- 2) організовувати навчальний процес згідно зі стратегічними напрямами розвитку освіти в Україні, існуючою законодавчою та нормативною базою;
- 3) працювати з існуючою нормативно-правовою і навчальною інформацією з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій;
- 4) організовувати групи (як великі, так і малі) слухачів (студентів) для досягнення цілей викладання певної навчальної дисципліни;
- 5) самостійно готувати різні форми занять у вищій школі (лекційні, практичні та ін.) та ефективно застосовувати їх на практиці;
- 6) вільно орієнтуватись у питаннях становлення дидактики як науки;
- 7) розуміти методологічні засади дидактики вищої школи;
- 8) застосовувати сучасні досягнення дидактики вищої школи в навчальному процесі;
- 9) володіти сучасними педагогічними технологіями викладання у вищій школі;
- 10) використовувати у своїй роботі основи теорії педагогічного оцінювання в процесі контролю і оцінювання якості освіти в процесі викладання і за його підсумками;

Таблиця 1

**Навчально-тематичний план дисципліни
«Методика викладання у вищій школі» (для аспірантів)**

Тема	Денна форма навчання, години		
	ЛЗ	ПЗ	СР
Розвиток вищої освіти в контексті глобалізаційних процесів: Україна і світ. Стратегічні напрями розвитку освіти в Україні і світі. Ключові документи щодо створення європейського освітнього простору. Нормативно-правова база вищої освіти в Україні	2	–	2
Практичне заняття 1. Скласти анотовану таблицю документів, що регламентують діяльність у сфері вищої освіти	–	2	–
Основи дидактики вищої школи. Закономірності, принципи, методи та форми навчання у вищій школі. Характеристика окремих видів навчання. Навчання як процес управління. Педагогічні технології вищої школи	2	–	4
Практичне заняття 2. Підготувати план проведення лекційного та семінарського заняття	–	2	–
Компетентнісний підхід як методологія навчання у вищій школі. Характеристика поняттєвого апарату. Європейська рамка кваліфікацій, Дублінські дескриптори, Національна рамка кваліфікацій України. Загальні і спеціальні компетенції. Структура компетентності. Компетентнісна модель бакалавра/магістра. Формування компетентності в процесі навчання	2	–	2
Практичне заняття 3. Сформулювати компетенції для певної навчальної дисципліни і провести відповідно до них структурування навчальних модулів. Скласти приклади матриці оцінювання окремих компетенцій відповідно до їх структури	–	2	–
Моніторинг якості вищої освіти. Характеристика поняттєвого апарату. Основні положення теорії оцінювання в освіті. Етапи моніторингу. Контроль навчального процесу як складова частина моніторингу якості вищої освіти	2	–	2
Практичне заняття 4. Скласти порівняльну структурну схему моніторингу якості вищої освіти в одній із зарубіжних країн (за вибором: США, Канада, Велика Британія, Німеччина, Фінляндія, Франція, Японія, Австралія, Китай) і Україні	–	2	–
Практичне заняття 5. Скласти факторно-критеріальну модель оцінювання якості роботи одного із підрозділів, що відповідають за організацію навчальної роботи у ВНЗ (кафедра, навчальний відділ та ін.)	–	2	–
Практичне заняття 6. Розробка робочої програми навчальної дисципліни	–	2	–
Усього	8	12	10

11) корегувати навчальний процес у вищій школі за результатами моніторингу якості освіти;

12) використовувати компаративістський підхід для вдосконалення навчального процесу.

Формування наведених вище компетенцій дозволить аспірантам стати висококваліфікованими викладачами вищої школи. У процесі роботи компетентність, згідно з Національною рамкою кваліфікацій України, розглядалась як здатність особи до виконання певного виду діяльності, що виражається через знання, уміння, цінності, особистісні якості [6].

Слід зазначити, що наведені вище компетенції можна розглядати як фактори в процесі побудови факторно-критеріальної моделі оцінювання

ефективності викладання навчальної дисципліни, що розглядається. У такому випадку процедура передбачає розробку до кожного фактору ряду критеріїв, що дозволять виміряти ступінь сформованості певної компетенції і, відповідно, сформованість компетентності аспіранта як викладача вищої школи. Процедура розроблення аналогічних моделей висвітлена нами в монографії «Підготовка магістрів державного управління до забезпечення якості освіти: теорія та практика» [1].

Детальний аналіз результатів викладання навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі» також показав недостатню кількість годин, відведених на читання лекцій, що суттєво впливає на формування педагогічної компетентності аспірантів. Поза увагою аспірантів залишаються теми, пов’язані із становленням дидактики як науки, особливо дидактики вищої школи, проблемами управління навчанням у ВНЗ. Важливим також є більш грунтovий розгляд ІТ-забезпечення навчального процесу, проблем дистанційного навчання в межах світових тенденцій розвитку вищої освіти. окрім слід розглянути вимоги до сучасного викладача вищої школи, етапи і технологію його підготовки. Роз’яснення потребують деякі положення Болонського процесу і ситуація з їх реалізацією в Україні.

Додаткову увагу необхідно приділити реалізації компетентнісного підходу у ВНЗ розвинених країн світу, формуванню компетентнісної моделі фахівця, положенням загальноєвропейського проекту TUNING, аналізу структури компетентності та ін. Існує також необхідність у суттєвому поглибленні знань аспірантів з теорії педагогічного оцінювання.

Можна також стверджувати, що запропоновані для виконання аспірантами практичні завдання були складними. Найбільші проблеми в них виникали під час розробки таких форм занять у вищій школі, як проблемна лекція і семінар – прес-конференція. Найскладнішим для аспірантів виявилося завдання з формулювання компетенцій, які повинні сформуватися у слухачів у процесі вивчення певної навчальної дисципліни, а також завдання структурування навчальних модулів. Аспірантам було запропоновано такий алгоритм діяльності:

1. Вибрати навчальну дисципліну.
2. Сформулювати ключові компетенції.
3. Сформулювати галузеві компетенції.
4. Сформулювати спеціальні компетенції.
5. Провести схематичний розгляд ключових компетенцій.
6. Провести схематичний розгляд галузевих компетенцій.
7. Провести схематичний розгляд спеціальних компетенцій.
8. Провести структурування навчальних модулів відповідно до ключових компетенцій.
9. Провести структурування навчальних модулів відповідно до галузевих компетенцій.
10. Провести структурування навчальних модулів відповідно до спеціальних компетенцій (табл. 2).

**Приклад схематичного розгляду спеціальної компетенції
«Підготовка проблемної лекції» в межах навчальної дисципліни
«Методика викладання у вищій школі»**

Структура компетенції	Зміст
Знання	Знання дидактики вищої школи
Уміння	Здатність скласти план проблемної лекції
Комунікація	Спроможність вільно спілкуватись із суб'єктами та об'єктами навчального процесу під час проведення лекції
Автономність і відповідальність	Автономність і відповідальність у процесі підбору навчального матеріалу

Низький рівень англомовної компетентності аспірантів ускладнив для них також підготовку порівняльної структурної схеми моніторингу якості вищої освіти в одній із зарубіжних країн (за вибором) і Україні. Вітчизняна наукова література дозволяє тільки частково знайти необхідну інформацію. Грунтовно вона надана виключно в англомовних джерелах.

Суттєві проблеми виникали також у аспірантів під час створення діагностичного інструментарію для вимірювання стану навчальних досягнень у вищій школі. Це стосується перш за все створення тестових завдань (впливає відсутність систематичних знань з теорії створення тестів) і побудови факторно-критеріальних моделей оцінювання певних процесів в організації навчального процесу у вищій школі (причина – недостатня обізнаність із основними зasadами кваліметричного підходу).

Аспірантам було запропоновано розробити факторно-критеріальну модель оцінки ефективності (за вибором):

- організації навчального процесу на факультеті;
- роботи навчального управління ХарПІ НАДУ;
- роботи кафедри;
- роботи методиста кафедри;
- роботи завідувача кафедрою;
- викладання певного навчального предмета;
- роботи викладача;
- навчальних досягнень слухачів (студентів);
- навчальної діяльності слухача (студента) та ін.

Аналіз побудованих слухачами факторно-критеріальних моделей показав обмеженість їх знань у цьому напрямі, що відобразилося під час створення ними критеріальної бази оцінювання.

Серед проблем, які були з’ясовані в процесі викладання зазначеної навчальної дисципліни, є також недостатня сформованість комунікативної компетенції в аспірантів. Під час виконання практичних завдань більшість аспірантів не змогли організувати аудиторію слухачів

для демонстрації тієї чи іншої форми заняття. Крім того, вони мали суттєві труднощі із риторикою і не могли правильно побудувати свої виступи.

Водночас навчальна дисципліни «Методика викладання у вищій школі» викликала в аспірантів значний інтерес. Для вдосконалення її викладання після вивчення зазначененої дисципліни нами було проведено опитування серед аспірантів Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. На питання: чи доцільно було запроваджувати в аспірантурі вивчення навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі», позитивно відповіли 100 % опитаних.

Серед тем, які вивчалися в межах навчальної дисципліни, найбільший інтерес викликали теми: «Розвиток вищої освіти в контексті глобалізаційних процесів: Україна і світ» і «Моніторинг якості вищої освіти». Особливу увагу аспіранти приділили вивченню нормативно-правового забезпечення вищої освіти в Україні і досвіду організації навчання у вищій школі розвинених країн світу, основним засадам кваліметричного і компетентнісного підходів, сучасним підходам до управління якістю освіти. Як показав проведений аналіз, аспіранти на попередніх етапах навчання майже не отримували відповідну навчальну інформацію. На питання щодо використання отриманих знань з дисципліни «Методика викладання у вищій школі» в майбутньому переважна більшість відповіла, що планує використати їх для викладання у вищій школі або як свого основного виду професійної діяльності, або під час роботи за сумісництвом.

Одне із питань, яке підлягало вивченю, стосувалося оптимальної кількості годин на вивчення дисципліни. Абсолютна більшість опитаних (90 %) висловила думку щодо необхідності збільшення кількості годин як на лекції, так і для проведення практичних робіт. окремі респонденти пропонували викладати зазначену дисципліну упродовж шести місяців. Слід наголосити, що в більшості ВНЗ України на вивчення цієї навчальної дисципліни відводиться як мінімум вдвічі більше часу. Так, у Львівському університеті імені Івана Франка на зазначену навчальну дисципліну відведено 56 годин, у Дніпродзержинському державному технічному університеті – 108 годин навчального часу, на відміну від ХарПІ НАДУ – 30 годин [2; 4].

Аспірантами були також висловлені побажання щодо розширення змісту навчальної дисципліни за рахунок введення тем «Історія розвитку освіти в Україні», «Нормативно-правове забезпечення освіти в Україні», «Методика проведення аудиторних занять (за кожною формою окремо)», «Соціально-психологічні аспекти викладання у ВНЗ». Ці результати свідчать про необхідність суттєвого збільшення психолого-педагогічних дисциплін під час навчання в аспірантурі.

У процесі опитування аспірантами було запропоновано доопрацювати графік навального процесу для узгодження часу

викладання дисципліни з періодом проходження педагогічної практики; збільшити обсяг матеріалу, який містить прикладний характер; більше акцентувати увагу на педагогічній майстерності (методиці володіння голосом, аудиторією слухачів та ін.); у підсумковому тесті перевагу надавати завданням із закритою відповідю тощо.

Важливим джерелом навчальної інформації є підручник. У зв'язку з цим нами була вивчена наявність літератури з педагогіки вищої школи в окремих ВНЗ України і ХарПІ НАДУ. Наведемо приклади на основі аналізу електронного каталогу Центральної наукової бібліотеки одного із провідних ВНЗ України Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, яка є партнером Світової цифрової бібліотеки. Слід констатувати, що після 2000 р. фонд бібліотеки суттєво поповнився відповідними навчальними виданнями, але кількість екземплярів відповідної літератури є недостатньою (табл. 3).

Таблиця 3
Видання з педагогіки вищої школи у ЦНБ Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Рік	Кількість найменувань		Кількість екземплярів	
	Українських	Російських	Українських	Російських
2010	1	–	5	–
2009	2	–	68	–
2008	2	2	6	4
2007	2	–	7	–
2006	1	–	3	–
2005	3	–	12	–
2004	–	1	–	1
2003	–	–	–	–
2002	–	2	–	5
2001	–	1	–	1
2000	–	–	–	–

Аналіз наявності відповідної літератури в бібліотеці ХарПІ НАДУ виявив наявність усього два найменування підручників з педагогіки в кількості по одному екземпляру кожний. Зазначені видання є загальними і не відображають специфіку викладання у вищій школі. Сьогодні ситуація трохи поліпшилася завдяки поширенню електронних навчальних засобів, однак це часткове вирішення існуючої проблеми. Як приклад, можна навести такі сайти, як «Українські підручники онлайн», «Наукова бібліотека PULIB. IF.UA».

З викладеного вище, можна зробити такі висновки:

1. Кількість навчальних годин, що передбачена для навчальної дисципліни «Методика викладання у вищій школі», є недостатньою, що стосується як аудиторної, так і самостійної роботи. Досвід викладання її свідчить про необхідність збільшення годин як мінімум у два рази в

порівнянні з існуючою ситуацією, особливо аудиторного навантаження.

2. Важливим аспектом підготовки аспірантів для викладання у вищій школі є вивчення основ риторики, тому доцільною є додаткова увага щодо викладення відповідної навчальної дисципліни.

3. Більше часу потрібно приділяти виконанню практичних робіт, особливо пов'язаних із проведенням різних форм навчальних занять зі студентською аудиторією.

4. Необхідно звернути увагу на поліпшення англомовної компетентності аспірантів як умови ефективного виконання поставлених перед ними завдань.

5. Нагальною потребою часу є підготовка навчального посібника або підручника для аспірантів НАДУ при Президентові України за тематикою, що розглядається.

Перспективними напрямами досліджень даної проблематики є розробка технологій підготовки магістрів і аспірантів до викладання окремих предметів у системі Національної академії державного управління при Президентові України, розробка пропозицій щодо вдосконалення навчального процесу в аспірантурі.

Список використаних джерел

1. **Лунячек В. Е.** Підготовка магістрів державного управління до забезпечення якості освіти: теорія та практика : монографія / В. Е. Лунячек. – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. – 372 с.

2. **Методика** викладання у вищій школі. – Режим доступу : www.dstu.dp.ua:8080/Portal/Data/2/7/2-7-gr7.pdf.

3. **Методика** навчання і наукових досліджень у вищій школі : навч. посіб. / С. У. Гончаренко, П. М. Олійник, В. К. Федорченко [та ін.] ; за ред. С. У. Гончаренка, П. М. Олійника. – К. : Вища шк., 2003. – 323 с.

4. **Навчально-методичні** матеріали до вивчення курсу «Методика викладання у вищій школі». – Режим доступу : www.lnu.edu.ua/Pedagogika/resources/mizhn5m_metod.pdf.

5. **Полякова Г. А.** Педагогіка : навч. посіб. / Г. А. Полякова, Т. А. Борова. – Х. : ІНЖЕК, 2011. – 374 с.

6. **Про затвердження** Національної рамки кваліфікацій України : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листоп. 2011 р. № 1341. – Режим доступу : www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF.

Надійшла до редколегії 15.03.13

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 307.733.3

Юрій ШАРОВ, Валентина МОЛОКАНОВА
Національна академія державного управління

при Президентові України

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління

ТЕНДЕНЦІЇ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЦІННІСНО-ОРИЄНТОВАНОГО ПРОЕКТНОГО ПІДХОДУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Досліджуються можливості застосування ціннісно-орієнтованого проектного підходу, що базується на концепції управління проектною спільнотою і на застосуванні «м'якого» компоненту, а також міжнародного стандарту ISO 21500 у сфері публічного адміністрування, зокрема в межах державних цільових програм розвитку.

Ключові слова: ціннісно-орієнтоване проектне управління, управління проектною спільнотою, міжнародний стандарт ISO 21500, «м'який» компонент проектного управління.

Юрий Шаров, Валентина Молоканова. Тенденции внедрения ценностно-ориентированного проектного подхода в публичном управлении

Исследуются возможности применения ценностно-ориентированного проектного подхода, который базируется на концепции управления проектным сообществом и на применении «мягкого» компонента, а также международного стандарта ISO 21500 в сфере публичного администрирования, в частности в рамках государственных целевых программ развития.

Ключевые слова: ценностно-ориентированное проектное управление, управление проектным сообществом, международный стандарт ISO 21500, «мягкий» компонент проектного управления.

© Молоканова В. М., Шаров Ю. П., 2013